

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИТИНОЮ ПРАВА НА ЗАХИСТ ВІД ФІЗИЧНОГО ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА

ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENSURING THE CHILD'S IMPLEMENTATION OF THE RIGHT TO PROTECTION FROM PHYSICAL AND PSYCHOLOGICAL VIOLENCE

Максимова М.К., викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Незважаючи на широке висвітлення в ЗМІ, дискусії в соціальних мережах та дії уряду щодо боротьби з гендерним насильством, насильство щодо жінок залишається поширеною, але замовчуваною проблемою в Україні. Згідно з дослідженням 2018 року, понад мільйон українських жінок щорічно стають жертвами фізичного, сексуального чи емоційного насильства вдома. В Україні вжито низку заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Цим законом визначено різні суб'єкти, відповідальні за здійснення заходів профілактики та протидії, зокрема уповноважені органи, служби підтримки та громадян. Проте уповноважені підрозділи Національної поліції України лише посилаються на інші установи, на які покладено виконання таких заходів. Для подальшого вирішення проблеми на місцевому рівні голова району визначає заступника голови, який виконує обов'язки координатора заходів із запобігання та протидії домашньому та гендерно обумовленому насильству у відповідній адміністративно-територіальній одиниці.

Хоча реагування на випадки домашнього насильства в першу чергу відповідає Національна поліція України, чіткої регламентації міжвідомчої взаємодії в порядку взаємодії, визначеному статтею 25, немає. Для вирішення цього питання утворено дорадчі органи у формі місцевих координаційних рад при районному та міському рівнях сприяти міжвідомчій взаємодії та координації заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Проте варто зазначити, що до складу цих дорадчих органів не входять уповноважені представники Національної поліції, що може вплинути на якість їх роботи та перешкоджати оприлюдненню позиції поліції щодо запобігання домашньому насильству. Крім того, термін, наданий для інформування Національної поліції про заяви про насильство, вважається невідповідним, оскільки процедура передбачає, що уповноважений підрозділ Національної поліції має бути поінформований протягом одного дня з моменту подання заяви.

Ключові слова: гендерне насильство, домашнє насильство, законодавство, превенція, протидія, Національна поліція, міжвідомча взаємодія.

Despite extensive coverage in the media, discussions on social networks, and government actions to combat gender-based violence, violence against women remains a prevalent yet underreported issue in Ukraine. According to a 2018 study, over a million Ukrainian women annually fall victim to physical, sexual, or emotional violence within their homes. In Ukraine, a series of measures have been taken to prevent and combat domestic violence, including the adoption of the Law of Ukraine "On Prevention and Combating Domestic Violence." This law identifies various entities responsible for implementing prevention and intervention measures, including authorized agencies, support services, and citizens. However, the designated units of the National Police of Ukraine simply refer cases to other institutions entrusted with implementing such measures. To address this issue at the local level, the district head appoints a deputy who assumes the role of coordinator for prevention and counteraction of domestic and gender-based violence within the corresponding administrative-territorial unit.

Although the response to domestic violence primarily falls under the responsibility of the National Police of Ukraine, there is no clear regulation for interdepartmental cooperation as defined in Article 25. To address this, advisory bodies in the form of local coordination councils have been established at the district and city levels to facilitate interagency cooperation and coordination of efforts to prevent and combat domestic violence. However, it should be noted that authorized representatives of the National Police are not included in the composition of these advisory bodies, which may affect their effectiveness and hinder the dissemination of the police's position on preventing domestic violence. Furthermore, the provided timeframe for informing the National Police about reports of violence is considered unjustified, as the procedure stipulates that the designated unit of the National Police must be notified within one day of filing the complaint.

Key words: gender-based violence, domestic violence, legislation, prevention, counteraction, National Police, interagency cooperatio.

Стаття 35 вищезгаданого Порядку передбачає лише один день для інформування підрозділу Нацполіції, що може бути надто довгим для постраждалих від неминучих подій. Крім того, використання електронної пошти для розповсюдження інформації може спричинити помилки та затримку необхідної відповіді.

Для усунення цих недоліків будуть запропоновані зміни до способів та строків інформування. Держава, загалом, керується нормами міжнародного права щодо регулювання діяльності Національної поліції, спрямованої на запобігання та протидію насильству в сім'ї. Зокрема, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 48/104 від 20 грудня 1993 року передбачає, що держави повинні приділяти увагу розслідуванню та попередженню актів насильства щодо жінок, незалежно від того, чи несуть відповідальність окремі особи чи держава. Діти особливо вразливі до домашнього насильства, тому держави-учасниці Конвенції про права дитини повинні вживати всіх необхідних заходів для захисту їх від усіх форм насильства, включаючи сексуальне насильство, з боку батьків, законних опікунів або будь-якої іншої особи, турбується про дитину.

Відповідно до п. 18 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» поліцію наділено достатніми повноваженнями. Вони уповноважені запобігати та протидіяти домашньому та гендерному насильству відповідно до своїх обов'язків. Уповноважені підрозділи Національної поліції України уповноважені виявляти, приймати та реагувати на повідомлення про домашнє насильство, інформувати потерпілих про їхні права та надавати допомогу за результатами оцінки ризиків. Вони також уповноважені виносити невідкладні приписи щодо правопорушників, реєструвати та розпочинати з ними профілактичну роботу, здійснювати контроль за виконанням запобіжних заходів протягом усього строку дії.

Статтею 2 Закону надано повноваження Національній поліції України здійснювати запобігання та протидію домашньому насильству з дотриманням міжнародних стандартів реагування. Уповноважений персонал має право входити в домогосподарства без дозволу суду, щоб захистити життя та здоров'я жертв у серйозних обставинах. Проте, хоча законодавство передбачає достатні повноваження для належного реагування на домашнє насильство, суб'єкти, відповідальні за впровадження

превентивних заходів, потребують більшої чіткості та підтримки.

Для забезпечення ефективного виконання заходів необхідні адекватне фінансування, а також загальні та спеціалізовані служби підтримки. Успіх таких заходів залежить від невідворотності притягнення до відповідальності та покарання, в основному, з боку Національної поліції. У разі недостатньої реакції жертви можуть не отримати належної допомоги, а правопорушник може не понести жодних наслідків. Зменшення випадків домашнього насильства залежить від своєчасного та адекватного реагування Національної поліції на правопорушників. Без цього не буде прогресу. Оскільки жінки та діти отримують більше прав, а чоловіки усвідомлюють наслідки непедагогічної поведінки, конфлікти можуть загострюватися. Традиційні гендерні ролі повинні розвиватися, а застосування репресивних заходів має припинитися для підтримки родинних зв'язків. Це може призвести до збільшення кількості розлучень і більшого освітнього тягаря для батьків. Вирішення цієї складної проблеми потребує участі різних експертів, зокрема вчителів, психологів і соціологів.

На жаль, існуюча законодавча база не повністю враховує найкращий підхід до реагування на повідомлення про домашнє насильство. Тому поточні процедури потребують оновлення та вжиття термінових заходів для забезпечення безпеки постраждалих. Згідно зі статтею 36 Порядку, якщо особа повідомила про те, що зазнала насильства, та звернулася до уповноваженого підрозділу Національної поліції, посадова особа органу зобов'язана вжити певних заходів, зокрема організувати надання медичної та психологічної допомоги, повідомити про це центри соціальних служб для відповідного звернення, підтримку, сповіщення служб захисту дітей, якщо дитина залучена, та забезпечення вжиття відповідних заходів щодо недієздатних або обмежено дієздатних жертв.

Крім того, до реагування на інцидент можуть бути залучені представники груп соціально-психологічної допомоги, соціальні працівники та центри обслуговування. Згідно зі статтею 37, посадові особи також повинні приймати письмові звіти та вживати необхідних заходів для подолання насильства, включаючи залучення груп підтримки для надання допомоги та визначення подальших дій щодо жертви та правопорушника. Ці заходи також застосовуються, якщо орган Нацполіції сам виявить докази насильства. На підставі положень статей 36 та 37 будуть запропоновані зміни до Інструкції з реагування на кримінальні, адміністративні правопорушення та оперативної інформації в Національній поліції України. Ці інструкції були попередньо затверджені МВС у квітні 2020 року.

У статті розглядається адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні, досліджуються його різні складові. Проаналізовано структуру та роль системи у забезпеченні прав, свобод та інтересів дітей. Захист прав дітей має вирішальне значення для захисту прав і свобод людини, і особлива увага повинна приділятися їхнім унікальним фізичним, психічним та віковим потребам. Органи державної влади відіграють ключову роль у забезпеченні правового статусу дітей у суспільстві та сприянні їх розвитку. Як такий, адміністративно-правовий захист прав дитини є основоположним аспектом державного управління, оскільки регулює суспільні відносини шляхом застосування адміністративних заходів. Дане дослідження підкреслює важливість розуміння сутності та змісту системи адміністративно-правового захисту прав дітей, її ролі в сприянні їх добробуту.

Мета дослідження – аналіз та оцінка ефективності існуючих адміністративно-правових механізмів, спрямованих на захист дітей від фізичного та психологічного насильства. Дослідження спрямоване на визначення проблемних аспектів та прогалин у цій сфері, виявлення недоліків в законодавстві та процедурах, а також розробку

рекомендацій для покращення системи захисту дітей від насильства. Основною метою є забезпечення належного захисту прав дитини, створення безпечного середовища для їх фізичного та психологічного розвитку та попередження випадків насильства щодо дітей у суспільстві.

В Україні забезпечення прав дітей залежить від ключових правових механізмів і структур, які забезпечують їх адміністративно-правовий статус і забезпечують захист від порушень. Ці документи мають імперативність, гласність і системність, а їх застосування може призвести до значних правових наслідків. Завдяки поєднанню різних правових категорій, включаючи конкретні механізми та правові норми, права дітей захищаються через комплексну систему. Запровадження цих механізмів має вирішальне значення для ефективного адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні.

Протягом всієї історії питання захисту прав дитини було одним з важливих. В Україні за останні роки зроблено кроки в розвитку інституту захисту прав дитини. Було введено законодавчі заходи для приведення у відповідність з міжнародними та європейськими стандартами, а також створено нові посади для захисту інтересів дітей. Поєднуючи правові категорії нормативного та інституційного змісту, створено основу правових норм і механізмів забезпечення прав дитини. Захист прав і свобод усіх людей є актуальною проблемою юридичної науки та державного втручання з особливим акцентом на захисті прав дітей. Унікальний характер цього захисту формується віковими особливостями, а також різними способами, за допомогою яких державні органи працюють над захистом, захистом і гарантуванням цих прав і свобод.

Шокує те, що випадки жорстокого поводження з дітьми є одними з найбільш поширених порушень прав людини в усьому світі. У сучасній Україні першочерговим є належний правовий та соціальний захист дітей. Виявлення першопричин незаконних дій небагатьох може бути досягнуто завдяки політичній стабільності, соціально-економічному прогресу та впровадженню комплексних освітніх, спортивних і дозвіллевих програм, спрямованих на зміцнення потенціалу нації. [3, с. 378].

Коломоєць Н.В. наголошує на складності адміністративно-правового захисту прав дитини. Права та правовий статус дитини є похідними від загального правового статусу особи, що робить систему захисту її прав частиною ширшого захисту прав людини. На жаль, не існує узгодженого визначення таких термінів, як «система», «правовий захист», «адміністративно-правовий захист», що призводить до суб'єктивності та підтримки найбільш обгрунтованої точки зору серед існуючих доктрин. Крім того, як динамічна категорія система адміністративно-правового захисту прав дитини повинна бути здатною адаптуватися до мінливих обставин для збереження правового статусу дитини. Тому ретельний розгляд кожної складової має вирішальне значення для розуміння сутності та змісту «системи адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні» [1, с. 56].

Щоб розпочати дослідження «адміністративно-правового захисту прав дитини», необхідно спочатку зрозуміти його комплексну природу. Це правове явище поєднує права та правовий статус дитини, адміністративно-правові механізми захисту та сукупність адміністративно-правових норм, що регулюють правовий статус дитини та повноваження органів державної влади та громадських організацій щодо їх захисту. Оскільки цей захист є похідним від загального правового статусу прав людини, важливо розглядати їх як невіддільні. Однак у правовій теорії поняття часто можна замінювати, ототожнювати, неправильно тлумачити або навіть суперечити. Правовий захист, на думку М. Вітрук, – це діяльність, спрямована на усунення перешкод у здійсненні прав і обов'язків, боротьбу з невиконанням обов'язків і зловживанням правами, запобігання порушенням прав і обов'язків. Захист має місце, коли вже

існують перешкоди або є невиконання чи зловживання правами.

Висновки. Отже, правовий захист – це правова діяльність, поведінка, стосунки тощо уповноважених осіб у сфері захисту прав людини, що відображає ступінь задоволеності суб'єкта правовими механізмами, що забезпечують ефективний захист його прав та інтересів. Правова охорона охоплює низку видів процесуально-правової діяльності, включаючи відносини, що виникають між державою та органами місцевого самоврядування, окремими громадянами та окремими суб'єктами влади. Правовий захист має вирішальне значення для забезпечення реалізації правових норм, забезпечення прав, свобод та інтересів людей. Представники інституційного апарату повинні спільними зусиллями забезпечувати захист правового статусу дітей, дотримання їх прав і свобод. Це стосується як превентивних, так і відновлювальних заходів у випадках порушення прав. Фахівці у сфері правового захисту, такі як О. Скакун, В. Венедиктов, О. Обущак, зробили внесок у розуміння механізмів захисту прав і свобод та способів їх відновлення у випадках порушення.

Захист законних прав є основним обов'язком держави. У тому числі й притягнення до відповідальності осіб, які завдають шкоди правам та інтересам громадян. Вирішальну роль у забезпеченні прав дитини державні органи відіграють у забезпеченні її правового статусу, свободи та законних інтересів. Застосування адміністративно-правових процедур і заходів має вирішальне значення для захисту громадян від незаконних посягань на їх права та інтереси. Уповноважені особи зобов'язані вжити заходів для припинення таких посягань, усунення перешкод, дотримання законних прав. По суті, адміністративно-правовий захист – це застосування адміністративної влади для відновлення і визнання прав, запобігання порушенням прав громадян на основі визначених законом повноважень.

Відсутність державних органів і посадових осіб позбавляє можливості адміністративно-правового захисту дітей і особи в цілому. Адміністративно-правовий захист дітей є найважливішою ланкою державного управління, яка регулює суспільні відносини та за допомогою адміністративних заходів забезпечує захист прав громадян і дітей. З наукової точки зору особливо варто відзначити підхід О. Юнусової до визначення адміністративно-правового захисту неповнолітніх. Автор вважає, що правовий захист охоплює декілька матеріально-процесуальних засобів захисту неповнолітніх та боротьби з порушенням їх суб'єктивних прав.

Крім того, зацікавленість держави у відстоюванні цих прав і пом'якшенні потенційних загроз щодо них є ключовим аспектом цього захисту. Механізм реалізації адмі-

ністративно-правового захисту прав дитини в Україні є складною та універсальною системою. Воно передбачає спільну роботу різних зацікавлених сторін для досягнення спільної мети, підкріплену адміністративно-правовими заходами та правовими гарантіями, що забезпечують реалізацію захисту прав дитини.

Захист прав дитини є складним механізмом, ефективність якого потребує різноманітних адміністративно-правових засобів. У теорії юридична забезпеченість прав забезпечується матеріально-правовими та процесуально-правовими засобами. До них відносяться правові норми та акти, правоохоронна діяльність, заходи самооборони, що здійснюються різними суб'єктами на міжнародному, національному, регіональному та локальному рівнях.

Для структурного визначення правового механізму захисту прав дитини необхідно розглянути задіяні правові норми, інституційну систему та адміністративні процедури. В Україні адміністративно-правові засоби захисту прав дитини спрямовані на те, щоб правові норми, явища та дії діяли на захист прав, свобод і законних інтересів дитини. Саме за допомогою цих засобів підтримується адміністративно-правовий статус дитини та забезпечується її захист у випадках порушення. В Україні адміністративно-правовий захист прав дитини характеризується імперативністю, гласністю, системністю, перспективністю правових наслідків.

Цей захист є надзвичайно важливим і включає різні засоби, такі як акти державного управління, міжнародні договори, адміністративний примус, діяльність уповноважених суб'єктів, допомога інститутів громадянського суспільства, активна правова позиція дітей та їхніх батьків. Правові гарантії адміністративно-правового захисту прав дитини в Україні складають сукупність нормативно закріплених організаційно-правових дій, форм і заходів, які складають механізм правового впливу. Ці форми відображають діяльність держави і можуть бути правовими і неправовими, причому найпоширенішою правовою формою здійснення державної влади є видання акта державного управління.

Такі закони містять конкретні приписи та обов'язки, які має виконувати державне керівництво для забезпечення реалізації прав дитини. В Україні встановлено правові та адміністративні заходи щодо забезпечення прав дитини. Діяльність уповноважених органів держави передбачає застосування правових методів протидії негативним впливам, забезпечення захисту, реалізації та відновлення прав, свобод і законних інтересів дитини. Система адміністративно-правового захисту функціонує через цілісну сукупність норм і механізмів, які діють узгоджено для встановлення та гарантування прав і свобод дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 02.01.2021).
2. Голіна В.В. Запобігання та протидія домашньому насильству: стан і перспективи його подолання в Україні. *Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи*: матеріали круглого столу, 31 травня 2019 р. / за ред. О.П. Рябчинської. Запоріжжя : КПУ, 2019. С.40-43.
3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами та пояснювальна доповідь. Стамбул (Туреччина). 11.V.2011, Київ: «К.І.С», ТОВ «Дорадо-Друк» 2014. 194 с. URL:<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680093d9e>.
4. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. *Офіційний вісник України*. 2018. № 69. Ст. 2332.
5. Декларація про викорінювання насилля щодо жінок: Декларація від 20.12.1993 № 995 506. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506 (дата звернення: 02.01.2021).
6. Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 03.01.2021).
7. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/print> (дата звернення: 03.01.2021).
8. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженої наказом МВС від 27.04.2020 № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n467> (дата звернення: 08.01.2021).
9. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т. 1. Загальна частина / Ред. кол.: В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Вид-во «Юридична думка», 2004. 584 с.

10. Волкова І.І. Адміністративно-правовий механізм захисту прав дітей. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07. адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2021. 186 с.

11. Волкова І.І. Правова основа механізму захисту прав дітей. Правові новели. *Науковий юридичний журнал*. No 14/2021. С. 105–112.

12. Гнітюк Р.Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 388 с.